

Vanskelige barn – eller barn som har det vanskelig?

Barn gjør alltid så godt de kan, sier forsker og psykolog Stuart Ablon. Hva innebærer egentlig dette utsagnet?



Illustrasjonsfoto: Shutterstock

Siri L. Thorkildsen

Kommunikasjonsansvarlig, RVTS Sør

Publisert: 07.06.2018 08:30

– Det handler om menneskesyn, sier fagsjef i RVTS Sør, Heine Steinkopf.

Han utdyper:

– Når en skal jobbe med mennesker, og da spesielt med barn og ungdom, så er det noe med å være bevisst på sitt verdimeslige startpunkt. Hvordan vi ser på dette barnet, dette mennesket.

Kids do well if they can.

Dr. Stuart Ablon

Barns plass i historien

– Dette med grensesetting og konsekvenser kommer veldig fort opp når vi voksne snakker om hvordan vi skal ta oss av barn og unge. Det er interessant! Hvorfor gjør vi det? Hva tenker vi at barn er for noe, egentlig? Hvordan tenker vi at barn blir til sjebelige, anstendige voksne som fungerer bra og har god moral, spør fagsjefen.

Opp gjennom historien har man tenkt forskjellig om hva barn er, og hvordan vi skal forholde oss til dem på.

Heine Steinkopf, Fagleder RVTS Sør

– I begynnelsen av opplysningstiden dukket begrepet «tabula rasa» opp – som om de voksne skrev på en tom tavle og selv fylte barnet opp med lærdom og moral. Ideen var at det ikke var noe i barnet i utgangspunktet, forteller Steinkopf.

– Så kom romantikken, med ideen om at barnet var en blomst. Det skulle vannes og gjødsles, og av egen kraft skulle det bli en vakker blomst. Den voksnes rolle var å degge om – stelle, dulle og skjemme bort – barnet.

– Så kom den kulturelle forståelsen om at barn skulle tuktes. Dette varte helt fram til 1970-tallet. Barnet skulle straffes, det de gjorde skulle få konsekvenser, og barnet skulle underordne seg de voksne. I denne perioden der dette barnesynet gjorde seg gjeldende kom det et kraftig ungdomsopprør. Barna som ble ungdom fikk et stort behov for å opposisjonere mot sine foreldre, forteller Steinkopf.

To skritt fram, ett tilbake

Steinkopf understreker at det har skjedd veldig mye fra 70-tallet og oppover, med hvordan vi forstår barn.

– Vi forhandler mye mer med barn. Vi gir dem muligheter til å velge. Vi forstår mer av hva et menneske trenger, og det gjelder også barna våre.

Vi ser at barn trenger voksne som er støttespillere, som er varme og som gir dem muligheter til å utvikle seg ved at de kan ta valg. Dette gjør vi med stor suksess med de barna som ikke er «vanskelige».

Heine Steinkopf, Fagleder RVTS Sør

For så kommer de barna som har det vanskelig og som utfordrer oss.

– *Hva skjer da?*

– Ja, da har vi en tendens at vi skifter tilbake til 50-60-70-årenes stil, sier Steinkopf.

– Plutselig tenker vi at barnet ikke skal utfordre oss, at vi skal ha autoritet. Det er akkurat som om dette gammeldagse barnesynet ligger latent i oss, og vi reagerer instinktivt med å gå inn i denne autoritative rollen, sier han.

Det er lett å samarbeide med barn som er enkle.

Heine Steinkopf, Fagleder RVTS Sør

– Barn som er flinke, som mestrer, som får det til, og som har voksne rundt seg som de stoler på – de blir samarbeidende voksne. Men så kommer utfordringene: Barna som er redde, som ikke stoler på voksne. Disse barna står ikke klare til å samarbeide med oss. Da blir vi fort fornærmet, redde og maktesløse, og da kaster vi oss over 50-tallets barneoppdragelse, hevder Steinkopf.

«Har du ikke kontroll på ungen din?»

Vi har vel alle hørt det, eller kanskje til og med tenkt det om andre, når et barn ligger på gulvet og sparker og hyl. Besteforeldre sitter i sofaen og venter med vaflene og kaffen, ser på hverandre og himler litt med øynene. Svetten pipler i panna, pulsen stiger og vi tenker «NÅ må vi vise at vi har kontroll på denne situasjonen». Og så kommer kjeftingen, beordringen, maktbruken.

– *Hvorfor klarer vi ikke å holde hodet kaldt og hjertet varmt i disse situasjonene?*

Vi prøver å riste av oss et barnesyn, men det er fremdeles mange av oss som er bærere av den forståelsen fra gamle dager.

Heine Steinkopf, Fagleder RVTS Sør

– Følelsen som vi kjenner på der og da er skam, og vi er opptatte av opplevelsen av å være vellykket, gode nok eller verdifulle når vi er blitt foreldre. At barna våre har blitt anstendige, at de mestrer. Og at dette handler om vår innsats, så når det går skeis så skammer vi oss, sier Steinkopf.

Fagsjefen mener at vi bør snu denne tanken om at vi skal ha kontroll over barnet. – Da kommer dette utsagnet til Stuart Ablon inn i bildet: Barn gjør faktisk alltid så godt de kan. Når barnet ikke lykkes med å «være grei», eller gjøre sånn som vi ønsker de skal gjøre, er fordi de klarer ikke noe annet.

De vil så gjerne. Men de får det ikke til. Da blir vår oppgave å anerkjenne at de gjør så godt de kan, og prøve å hjelpe de til å finne noen andre måter å lykkes på.

Heine Steinkopf, Fagleder RVTS Sør

Jeg vil, jeg vil, men får det ikke til

– Barnet er allerede motivert. Men får det ikke til. Det er ikke noe poeng i å straffe eller kjeft. Det eneste du oppnår er at barnet skammer seg enda mer over det han ikke klarte. Og da føler han seg enda mer mislykket. Selvfølgelig skal man sette grenser, for sikkerhet, trygghet og hjelp. Poenget er at de må oppleve mestring og at noen bryr seg om dem. At de er verdige til å være med, sier Steinkopf.

Det Ablon sier henger sammen med traumebevisst omsorg, mener fagsjefen. Når barn opplever at de har tillit og at noen bryr seg om dem, stoler på dem og hjelper dem til mestring – da gir de gass. Da kommer den gode atferden fram.

Hvis man har dette som utgangspunkt når man er sammen med barn – enten det er som forelder, lærer eller miljøarbeider – bør dette endre hvordan du forholder deg til problemer og utfordringer, mener Steinkopf.

– Straff og belønning er konsekvenspedagogikk. Dette er unødvendig, på generell basis, hvis du tar utgangspunkt i at barn alltid gjør så godt de kan. Men det krever mer av oss.

Noen ganger må vi lete med lys og lykte etter det som virker, for å hjelpe barnet til å få det til.

Heine Steinkopf, Fagleder RVTS Sør

Jobbe sammen om problemet

Steinkopf anbefaler at man heller prøver samarbeidende problemløsning med barnet, en forståelsesmodell Stuart Ablon utarbeidet med bakgrunn i at barn alltid gjør så godt de kan – hvis de får muligheten.

– Hvis du tenker og tror på at barnet gjør så godt det kan, så innebærer det et barnesyn som man må være bevisst på hele tiden. Selv når du har valgt å tenke slik om barn, så kommer ofte «dette kan vi ikke finne oss i – dette må få konsekvenser» når det blir for intenst og tøft. Da kaster du deg over femtallets barneoppdragelse igjen, og trår ut av modellen du har sagt at du vil jobbe etter. Derfor er dette noe man må være bevisst på, hele tiden, og da spesielt når det koker inni deg.

Det er ikke metoden man bruker som er viktig. Det er hvordan man forstår barna som er avgjørende, sier Steinkopf.

– Det er det man må være bevisst på. Man kan bytte fundamentalt barnesyn på ett, overopphetet, sekund. Det er veldig vanlig, vi gjør det helt ubevisst, forteller han.

- *Så hva skal vi gjøre da, når impulsen kommer over oss til å bli både autoritære, høyrøstede og kontrollerende?*
- Det er vanskelig. Men som voksen omsorgsperson må vi være selvreflekterte.

Vi må tørre å spørre oss selv: «Hva gjorde jeg nå? Hva er min rolle i denne situasjonen? Var jeg samarbeidende i problemløsningen nå?»

Heine Steinkopf, Fagleder RVTS Sør

- Det er mye refleksjon rundt det å faktisk gjøre det en velger å tro er riktig. Og det går an å reparere når en dummer seg ut. Det går an – og det er noe fantastisk i det å si «unnskyld, der kokte det over for meg. Nå sa jeg noe som var dumt». Det er ikke et æresfall, det er faktisk ganske oppbyggende for relasjonen med barnet. Og man viser barnet at man ser på det som likeverdig og som kompetent.

... Men gjør de alltid så godt de kan?

- *Men, gjør barn virkelig alltid så godt de kan? Alle som har opplevd leggetid som drøyer ut i det uendelige vet jo at barnet kan, men at de ikke vil?*

- Ja, jeg mener at de alltid gjør så godt de kan, hvis forholdene ligger til rette. Noen ganger er man trøtt og sur, og har hatt en dårlig dag. Andre dager skinner sola, og lysten til å legge seg er ikke der, av helt naturlige årsaker – sånn er jo vi voksne skrudd sammen også. Det er jo ikke rart barnet ikke vil legge seg da. Selv om de vet hvordan de skal gjøre det og «kan», er jo forholdene ganske så utfordrende i form at fristelsen er for stor. I en så hverdagslig situasjon kan man fort skifte til femtitallespedagogikken, for man vil jo bare ha fortgang i ting. Men kan vi snu det på hodet og tenke: «Er det så nøye?» Kan vi heller si til barnet: «Jeg er helt enig med deg, nå leker vi litt til, så går vi og pusser tenner.»

Noen ganger har barn helt rett, selv om vi vil noe annet. Det er ikke noe poeng i at de skal være lydheore og gjøre alt vi sier, men at de tar riktige valg. Og vi skal prøve å hjelpe dem til å ta de gode valgene.

Heine Steinkopf, Fagleder RVTS Sør

Enkelt som A, B, C?

Når det kommer til Ablons forståelsesmodell, om å samarbeide om problemløsninger med barnet, er kjernen at vi må se på barnet som at det gjør så godt det kan. Ablon kommer med tre mulige metoder når man skal samhandle med barn: Plan A, Plan B og Plan C.

- Plan A er at den voksne tvinger gjennom sin vilje. Den minner oss om femtitallets barnesyn, der den voksne tvinger frem at barnet møter våre forventninger. Det viktige med Plan A er at den voksnes vilje blir den avgjørende. Dette er veldig vanlig, men ifølge Ablon bør Plan A kun brukes ved sjeldne anledninger, som ved kriser og akutte farer der vi må få barnet vekk fra situasjonen raskt, forteller Steinkopf.

- Når vi bruker Plan B sier den voksne: «OK, dette barnet sliter med å gjøre som jeg vil at den skal gjøre. Da forlater vi Plan A der jeg bestemmer, nå går vi for Plan B.» Da må vi finne ut av hva det er barnet har problemer med å gjøre – som jeg ønsker at det skal gjøre. Hva kommer i veien for at det skjer? Dette må gjøres i dialog med barnet, sier Steinkopf.

– Når vi finner ut hva som kommer i veien for å få det til, kan dette bli et felles tema for barnet og den voksne. Her ser en at det «nye» barnesynet komme til uttrykk: Respekt og samarbeid, kompetanse og likeverd.

Når vi jobber slik, deler barn og voksen forståelsen av problemet. Så kan begge tenke ut ulike muligheter til hva vi så kan gjøre.

Heine Steinkopf, Fagleder RVTS Sør

– Så kan vi lage en avtale sammen, når vi tror vi har en mulig løsning, som vi prøver ut en stund og evaluerer sammen – funket det, eller ikke? Man kan gjøre dette med små barn også, mener Steinkopf.

Så kommer Plan C, som innebærer å ikke gjøre noe som helst. Og det kan faktisk være helt OK i visse tilfeller, ifølge Ablon.

– I de tilfellene vi har identifisert at barnet sliter med noe heftig, for eksempel å komme seg på skolen, kan vi faktisk la det ligge akkurat nå. Det kan være i de tilfellene der det er fryktelig mye annet som skjer, som er stort og tungt, for barnet. Da kan man velge seg ut andre problemer barnet har, og bruke Plan B for å hjelpe dem løse dette. Det å ikke tvinge barnet av gårde på skolen i slike situasjoner vil hjelpe barnet å ikke bli overveldet av alt det ikke får til. Når tiden er inne, når andre ting er mer på plass, kan problemet bevege seg fra Plan C til Plan B. Det handler om å velge sine kamper og se objektivt på hva som er viktigst for dette barnet akkurat nå. I disse tilfellene må vi virkelig tro på at barnet gjør så godt det kan men får dette ikke til på dette tidspunktet. Det blir for mye å gjøre alt på en gang, og det blir bare masse nederlag som baller på seg. Hvis vi hjelper barnet med å lykkes på noen områder, kan andre ting bare ligge enn så lenge.

Alt i alt handler det om hvordan vi velger å se på barnet, og på hva som ligger bak det vi ser på som problematferden.

Heine Steinkopf, Fagleder RVTS Sør

– Vi må prøve å rydde vekk en del av femtittallsoppdrageren i oss, og velge et menneskeyn som er basert mer på respekt og samarbeid, likeverd og forståelse, sier Steinkopf.